

PRILOG POZNAVANJU **GRAČANIČKOG** **KULTURNO-HISTORIJSKOG NASLIJEĐA**

Mirsad Omerčić, prof.

TRI MANJE POZNATA NOVČIĆA SA PODRUČJA GRAČANICE

Numizmatički materijal Zavičajno-muzejske zbirke i galerije u Gračanice je bogat i sadržajan. Mnogi građani imaju manje ili veće numizmatičke zbirke metalnog ili papirnog novca. U ovom članku biće riječi o manje poznatom numizmatičkom bogatstvu sa gračaničke općine.

Prema priči mr. Osmana Čajića, rođenog 1936. godine, njegov otac Hasan Čajić iz mahale Stubo je u svojoj njivi pored Šeničkog bunara pronašao jedan stari novčić. Hasan Čajić je 1949. godine u svojoj njivi, u kojoj se između ostalog, nalaze neke stare kaldrme pronašao novčić na kojem je pisalo kralj Krešimir i godina 1054. I zaista pomenuti kralj je kovao novac pod nazivom „denarius“. Osman se kao dijete igrao s tim novčićem i ubrzo ga izgubio.

Drugi manje poznati novčić sa područja Gračanice je mletački cekin – zlatni dukat. Nalazi se u vlasništvu jednog građanina koji je želio ostati anonimn, koji takođe kaže da ga je pronašao u gračaničkoj mahali Čiriš. Zlatni novčić ima svoju numizmatičku, ali i historijsku vrijednost.

U srednjovjekovnoj Bosni je prije pristupanja kovanju sopstvenog novca bio u opticaju razni metalni novac stranog porijekla: vizantijski, ugarski, bugarski, arablanski, ma-

varski i između ostalog i mletački. Mletački zlatni novac kovan je po uzoru na vizantijske zlatnike i održao je ujednačenu težinu do kraja XVIII vijeka. Kovan je od 1284. do 1822. godine. S obzirom da je bio vrlo solidno izrađen, mletački dukat proširio se po cijeloj Evropi i postao uzor za kovanje novca

Pomenuti zlatni novčić iz Gračanice ima 24 karata. Ima izrazitu finoću zlata i težinu. U središnjem dijelu je bio presavijen. Potiče iz vremena vladavine dux-a (dužda) Alvi-ze IV Moćeniga (Alvise IV Mocenigo), koji je vladao Venecijom (Mletačkom republikom) od 1763. do 1778. godine. Na novčiću je zastupljena vladarska i kršćanska simbolika. Likovnim prikazom na aversu je prikazan dux Aloy Mocen, koji se nalazi u klečećem položaju i koji pridržava zastavu na čijem se vrhu nalazi krst. Na aversu je prikazan i Sveti Marko (zaštitnik Mletačke republike) koji podignutom rukom daje blagoslov duždu (Slika 1.). Na reversu se nalazi predstava Isusa Krista, okruženog zvijezdama (Slika 2.).

Na numizmatičkom tržištu, posljednjih godina, postojao je samo jedan primjerak ovog kovanog novca, koji je imao početnu cijenu 300 australskih dolara, a prodan je za 600.

Interesan je i pronalazak metalnog mađarskog peneza iz 1879. godine kojeg je na lokalitetu puta koji sa Ritašića vodi prema Hurijama pronašao Amir Deljko. S jedne strane ima grb i natpis, a s druge floralne motive, godinu i broj 1.

Svakako da ovaj manje poznati numizmatički materijal omogućava da se stekne bolja slika o društveno-ekonomskim i političkim odnosima i uticajima na prostoru gračaničke općine u srednjem vijeku i u novijem dobu.

IZLOŽBENI PROSTOR GRAČANIČKOG KERANJA

Devetnaestog jula 2010. godine gračanička čaršija je dobila novi kulturni i turistički sadržaj. Udruženje „Gračaničko keranje“ je svoju kancelariju u Osman-kapetanovoj

■ SLIKA 1. AVERS MLETAČKOG CEKINA SLIKA 2. REVERS MLETAČKOG CEKINA

■ SLIKA 2. REVERS MLETAČKOG CEKINA

medresi (koju je zakupilo, zahvaljujući podršci Općine Gračanica) uredilo u pravi mali izložbeni prostor. Terminološki bi se dodijeljena kancelarija mogla nazvati mini muzej, etno soba, zavičajna zbirka ili izložbena soba ili prostor. Najadekvatniji je naziv izložbeni prostor.

U izložbenom prostoru dominira raznolikost, što je tipična trendovska osobina moderne muzeologije. Deset panoa je postavljeno u toj relativno maloj prostoriji. Na njih 8 preovladavaju kerani predmeti: stolnjaci, maramice, minduše, prstenje, broševi, ukrasi za haljine i najbrojniji mali motivi poznatiji u narodu kao miljeići ili tabletići. Na dva panoa su raspoređeni raznovrsni novinski članci u kojima je prezentirano Udruženje „Gračaničko keranje“. Iznad tri panoa kao sastavni dijelovi su postavljeni uramljeni motivi keranja. Jedan zid krasi duga haljina i košulja sa ukrasima, odnosno obrubima

od kere. Svojom ljepotom pažnju privlače dvije uramljene kerane prezentacije sahat-kule i ibrika. Također je izloženo i nekoliko reprezentativnih primjerraka, kvalitetno zapakovanih tradicionalnih bosanskih šamija sa ukrasima, odnosno obrubima od kere u raznim bojama. Za ove šamije treba istaći da je to autentičan bosanski izvozni proizvod, a najviše ih se plasira na tursko tržište. Na dva stola u tom izložbenom prostoru nalaze se brojne i interesantne fotografije sa putovanja i prezentacija članica Udruženja „Gračaničko keranje“, zatim zahvalnice, a veći sto krasi jedna prelijepa posuda od uštrikane kere. Svi prezentirani eksponati potiču iz novijeg vremena i dobro su očuvani. Nigdje se u BiH na tako malom prostoru ne može vidjeti veća ljepota boja, ukrasa, oblika i kreativnosti ženskog stvaralaštva. Treba napomenuti da se izložbeni prostor često nadopunjuje i obogaćuje novim sadržajima i motivima (slika 3.).

Tradicionalna kera je odraz duha i vještine bosanske žene. Čipka – kera je neprolazna umjetnička vrijednost u BiH. Prozračna, šupljikava pomalo krhka tvorevina, nazvana čipkom-kerom proizvod je ženskih ruku na prostorima BiH. Godinama je oblikovana maštom i vještinom bosanskih žena. Tankom iglom i koncem u svakoj kukici, svakom keranom lančiću i motivu one unose svoje emocije i razotkrivaju svoju maštu. Predmeti prikazani u ovom izložbenom prostoru predstavljaju reprezentativni dio kulturne baštine gračaničkih žena, a takođe i tipičan gračanički kulturni, turistički i etno brend.

■ SLIKA 3. IZLOŽBENI PROSTOR UDRUŽENJA „GRAČANIČKO KERANJE“

LEVHE NA OSMAN-KAPETANOVOJ MEDRESI I U ŠARENOJ DŽAMIJI

Islamska umjetnost koja je znakovna i simbolička je poput drugih velikih tradicionalnih umjetnosti, djelo najuzvišenijih duhovnih moći vlastitog svijeta kulture, kojoj pripadaju sasvim posebna vjerovanja i intuiranja, mišljenja i izricanja. Kao takva ona je nastala kako bi ponajprije bila umjetnost sjećanja na Boga. Svako vjerodostojno djelo islamske umjetnosti ima za cilj da podsjeti čovjeka, razbudi i pročisti njegovu svijest, usmjeri je i približi Bogu.

Levhe predstavljaju najprisutniji oblik islamske umjetnosti na tlu Bosne i Hercegovine. Možemo ih vidjeti na zidovima džamija, medresa, tekija, u službenim prostorima islamskih institucija i u kućama. Skoro da nema ni jednog Bošnjaka muslimana koji makar jednom u životu nije vidio levhu. Da li je razmišljao o njenom značenju, to je već

neko drugo pitanje. Nekada je u BiH svaki veći grad imao kaligrafsku školu, a danas je kaligrafija svedena na fakultativno proučavanje na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu.

U ovom članku biće riječi o levhama na Osman-kapetanovoj medresi i o levhi u Mejdan džedid (Šarenjoj) džamiji.

Prva levha (pravougaonog oblika) koju obrađujemo nalazi se na istočnoj strani Osman-kapetanove medrese koja je okrenuta prema Ulici 22 divizije. Levhu je po šablonu, na arapskom jeziku, oslikao Fikret ef. Pašanić u ljeto 2003. godine (1423. hidžretske). Sadrži 5 ajeta sure El Alek (slika 4.) koji u prevodu glase: „Uči u ime Gospodara tvoga koji stvara“ /1/, „stvara čovjeka od ugruška“ /2/, „Uči plemenit je Gospodar tvoj“ /3/, „Koji poučava peru“ /4/, „Koji čovjeka poučava onome što ne zna“. /5/.

Prvo što je od Kur'ana objavljeno, jesu navedeni časni ajeti. Oni su prva milost kojima se Allah smilovao prema Svojim robovima i prva blagodat koju im je dao. U njima

se ukazuje kako je čovjek stvoren od ugruška. U blagodat Uzvišenog spada i to što je čovjeka poučio onome što nije znao i na taj način ga odlikovao i počastio znanjem. To je ono čime je Adem, otac ljudskog roda, odlikovan nad melekima. Znanje se pokazuje čas u mislima, čas na jeziku, a čas na papiru u pisanom obliku.

Druga levha je okruglog oblika, na arapskom je jeziku i u prevodu znači „Uči, u ime Gospodara svoga koji stvara“. U jednom dijelu svog života, tačnije neposredno prije početka Objave Muhammed a.s. je volio samoću, pa se svakog Ramazana povlačio u pećinu Hira na vrhu brda Nur, samo kilometar udaljenu od njegove kuće i tamo po više noći proveo u razmišljanju o stvaranju i smislu svega. Jednom, tačnije u 40 godini života, u zadnjoj trećini mjeseca Ramazana, dok je bio u pećini Hira, došao mu je Božiji melek Džibril a.s. i donio Objavu. Melek mu je u njoj rekao: „Uči“. Muhammed a.s. je rekao da ne zna učiti. Melek ga je uhvatio i jako stisnuo. Zatim ga je pustio i ponovo rekao: „Uči“. Božiji

■ SLIKA 4. PRVIH PET AJETA SURE EL ALEK (UGRUŠAK)

■ SLIKA 5. DIO 114 AJETA SURE TAHA

Poslanik a.s. je rekao da ne zna učiti, nakon čega ga je melek Džibril a.s. ponovo uhvatio i jako stisnuo, a zatim pustio i rekao: „Uči“. Muhammed a.s. je opet rekao da ne zna učiti, pa ga je Džibril a.s. treći put uhvatio, jako stisnuo, a zatim pustio i rekao: „Uči, u ime Gospodara tvoga koji stvara“ dok nije došao do „Koji čovjeka poučava onome što ne zna“. Sura El Alek (Ugrušak) je 96 sura u Kur'anu, objavljena je u Meki, ima 19 ajeta.

Treća levha na Osman-kapetanovoj medresi je također okruglog oblika i sadrži zadnji dio 114 ajeta sure Taha, koja je 20. po redu sura u Kur'anu, a objavljena je u Meki (Slika 5.). Na levhi piše „I reci: Gospodaru moj, uvećaj mi znanje“. Taj dio ajeta tefsirski (tefsir–nauka o tumačenju Kur'ana na temelju pravila arapskog jezika i drugog potrebnog znanja) se objašnjava na sledeći način: Ti mi od Sebe povećaj, dodaj i proširi znanje. U hadisu (hadis–riječi, postupci, djela i preporuke Muhammeda a.s.) se kaže „Zaista je Allah nastavljao i dodavao objavu svome Poslaniku, tako da je na dan njegove smrti bila najobimnija“. Muhammed a.s. je također re-

kao „Bože moj, okoristi me onim čime me poučiš, a pouči me onome što će mi koristiti i povećaj mi znanje“. Neke od poruka sa obje levhe su sledeće: Svaki musliman tokom čitavog života mora permanentno učiti, usavršavati se i primjenjivati svoje stečeno znanje za dobrobit svih ljudi. Znanje je neprocenjiva blagodat koja vodi napretku i nije slučajno upravo znanje kroz riječ „uči“ bila prva naredba koju je Allah iz svoje milosti preko Muhammeda a.s. uputio cjelokupnom čovječanstvu. Dvije pomenute okrugle levhe, koje je također šablonski oslikao Fikret ef. Pašanović, nalaze se na prednjoj (ulaznoj) strani Osman-kapetanove medrese koja je okrenuta prema ulici Alije Izetbegovića.

Četvrta levha, koju obrađujemo u ovom prilogu, nalazi se na donjem potkupolnom dijelu Mejdan džedid (Šarene) džamije. Kružnog je oblika i velikih dimenzija. Sadrži 103., 104., 105. i 106. ajet sure Ali-Imran (Imranova porodica), sure koja je objavljena u Medini i ima 200 ajeta. Na levhi piše sledeće: „Bismillah“ „Svi se čvrsto držite za Allahovo uže i ne razjedinjujte se! I sjetite se blagodati Allahove prema vama, kada ste bili neprijatelji, pa je On složio srca vaša i postali ste, Njegovom milošću, braća. I bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On od nje spasio! Tako vam Allah objašnjava znamenja svoja da biste na Pravome putu bili“ /103/. „I neka među vama bude grupa ljudi koja na dobro poziva i naređuje dobro i odvraća od zla. To su oni koji su spašeni!“ /104/. „I ne budite kao oni koji se razjedinili i razišli, nakon što su im već Jasni dokazi došli! Njima pripada kazna velika!“ /105/. „Na Dan kad će neka lica pobijeliti, a neka pocrniti. Onima čija lica budu pocrnila reći će se: Zar ste postali nevjernici nakon vašeg vjerovanja? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali.“ /106/.

Allahovo uže spomenuto u prvom ajetu je Kur'an. Muhammed a.s. je rekao: „Kur'an je čvrsto Allahovo uže i Pravi put njegov“. Riječi „i ne razjedinjujte se“ predstavljaju zapovijed za džemat, društveno organiziranje i zabranu razjedinjavanja. Riječi „I sjetite se blagodati Allahove prema vama, kada ste bili neprijatelji pa je On složio srca vaša i

postali ste Njegovom milošću braća!“ odnosi se na članove plemena Evs i Hazredž, među kojima su u vrijeme paganstva vođeni dugi ratovi, a kada su ušli u islam postali su braća koja su, uz Allahovu milost i zarad Njega, počeli živjeti u ljubavi i povezanosti, potpomažući se u dobru i bogobožnosti.

Muhammed a.s. je, vezano za drugi ajet sa ove levhe rekao: „Dobro (hajr) je slijede-nje Kur’ana i mog sunneta“. Smisao ovog ajeta jeste da se odredi grupa ljudi iz zajed-nice (ummeta) i posveti se ovom poslu, iako je to obaveza svakog pojedinca. Muhammed a.s. je također rekao: „Ko od vas vidi neko zlo, neka ga promjeni svojom rukom, a ako to ne mogne onda svojim jezikom, a ako ni to ne mogne, onda svojim srcem, a to je najsla-biji vid vjerovanja...!“.

Što se tiče ajeta „I ne budite kao oni koji se razjedinili i razišli, nakon što su im već Ja-

sni dokazi došli“—time nam Allah zabranju-je da idemo putem onih koji su se razilazili, napuštajući rad na naređivanju dobra i zabra-njivanju zla.

Zadnji ajet sa ove levhe govori o ljudi-ma, čija će lica pobijeliti na Sudnjem danu, a to su vjernici koji će ući u Dženet. A onima kojima lica na taj Dan pocrne, to su licemjeri odnosno nevjernici.

Levhu je također na osnovu šablona ura-dio Fikret ef. Pašanović, neposredno pred proklanjanje Šarene džamije, u julu 2008. godine.

Sve navede levhe su šablonski oslika-ne sulus načinom (fontom) arapskog pisma. Gračaničke levhe imaju umjetničku vrijed-nost i ne moraju se znati pročitati nego se može u njima uživati kao u apstraktnoj um-jetnosti.

